

DAMIR KARAKAŠ

PROSLAVA

BOOKA.

Knjiga **110**

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8
office@booka.in

www.booka.in

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Jakov Jakovljević

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2019.

Tiraž 2000

DAMIR KARAKAŠ
PROSLAVA

Copyright © Damir Karakaš, 2019.

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niži reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

PROSLAVA
DAMIR KARAKAŠ

SADRŽAJ

Kuća, 7

Psi, 35

Proslava, 61

Otac, 89

ΚΥΨΑ

Noć, crna šuma, skeletna ruka koja je iznenada pred njim izrasla; zgrabio je pušku i povikao: „Nikada me nećete uvatit!“ Kad je povukao okidač, probudio se i polako podigao na laktove: jednim okom gleda, drugim osluškuje; onda se polako svali natrag, u mekano udubljenje između dviju zlatolisnih bukava.

Ležao je umotan u sivu vojničku deku pokušavajući kroz maglu ponovno protjerati pogled, ali i dalje nije ništa vidio; iz jedne magle valjala se druga, još gušća, tako da nije mogao vidjeti ni vlastitu pušku pored dugih i utrnutih udova. U tišini počeo je iznova osluškivati; stavio je dlan iza uha da bolje pohvata zvukove: duboko u ušima kucaju mu žile drveća.

Malo poslije zapuhao je vjetar, bio je sve jači, hladniji; u jednom mu se trenu učini da to vjetar duboko u šumi svira kroz nečije šuplje kosti; on odmah pomisli na sve one ljudske kosti koje će godinama nakon rata raznositi zvijeri.

Probudilo ga je sunce; toliko je jako pripeklo da je morao uzeti čuturicu, namočiti dlan i protrljati usijani potiljak; potom je sunce izdajnički bljesnulo u cijev puške pa ju je u trenu ugurao pod iskrzani rub deke; dublje se zbio u granje, namjestio ispred nosa nekoliko grana da bude što manje vidljiv, a njegova žućkastosmeđa odora – zbog koje su ih neki zvali žute mačke – savršeno se stapala sa sve debljim naslagama lišća; no to opadanje lišća počelo ga je svakim novim palim listom, koji bi mu nevidljivim nitima privukao pogled, pomalo zabrinjavati: kad šuma posve ogoli, a na granama ne bude više nijednog lista, sve će postati jasnije, uočljivije. Srećom, pomisli, uskoro će – kako se detaljno dogovorio sa ženom, kad je neku večer pod okriljem mraka dopu-

zao do kuće i prvi put je nakon dugo vremena vidio – biti gotovo skrovište, u kojem ga nitko nikada neće moći pronaći; ponovno tjeran od te slike tajna skrovišta mjesta, počeo je ispod oka motriti dolje: sad mu je selo, tih desetak kuća, izgrađenih od grubo tesanih jelovih dasaka i pokrivenih šindrom, ovako u treperavoj izmaglici izgledalo poput slike iz koje ljudi u odorama čas izlaze čas ulaze; vidio je, kao i prijašnjih dana, kako s isturenim puškama traže, bodu bajunetima stogove sijena: pogled mu taman zapne za jednog vojnika: stalno ga je držao na oku. Vojnik je neko vrijeme, kao da je sam sebi dovoljan, uklipljeno stajao na dvorištu, zatim je ušao u kuću; on se pokretom ruke bržim od misli trzne, tako da nije znao što zapravo hoće s tom svojom ispruženom rukom; zatim između dvaju izoštrjenih pogleda na selo pomisli, je li mu ona – njegova Drenka – sve ovo vrijeme rata bila vjerna: odmah se sjeti da se zato njome i oženio jer je znao da ga ona nikada neće izdati, prevariti: uvijek je to vidio u njezinim očima, još odonda kad ju je prvi put ugledao, kad

su jedno drugome plešući u kolu očima slali osmijehe; vojnik je brzo izišao iz kuće, zakoračio u staju, opet se pojavio i dvaput otresao čizme. Za njim su na dvorište odnekud pristigla još dvojica, ali u tamnim šinjelima, ovijeni plaštevima: njihovi dugi i oštri bajuneti nasadeći na puške bliješali su kao da su pokupili svu svjetlost dana: hodali su, pojavljivali se između stogova, nestajali, ulazili i izlazili iz kuća: ležao je i motrio svaki njihov pokret.

Dok su se jake sunčeve zrake sve više rasprskavale po šumi, sjeti se kako bi sa sebe trebao skinuti sve što je metalno i može na suncu bljesnuti: najprije je, ležeći na boku i vrteći trup lijevo-desno, svukao sa sebe gornji dio odore, složio je u naprtnjaču, u kojoj je još bilo nešto puščana streljiva i džepna britva preklapača, pa je dlanom prešao preko jednotjedne brade i pomislio kako bi se uskoro trebao obrijati. Olabavio je, skinuo i unutra polako ugurao kožnati opasač s pištoljem u futroli, koji je još na početku rata skinuo jednome mrtvom suborcu. Ispružio se,

nastavio promatrati, očekujući da se s novim kutom gledanja promijeni i misao kako će ga zbog sve jačeg osipanja lišća ipak spaziti, zatim pred svima u selu – pred njegovom familijom, ženom, djecom – strijeljati! Oni vojnici dolje netragom su nestali, nije ih više mogao vidjeti, pa je, kao da tome nazdravlja, uzeo čuturicu, istovremeno gledajući prema selu i naginjući, otpio nekoliko dugih gutljaja vode, koja se na suncu poprilično smlačila.

Prebacio se polako na drugi lakat i pogled ponovno usredotočio na svoju kuću: kad su mu se u vidnom polju iznenada pojavila najprije dvojica dječaka, onda iza njih i žena u širokoj, crnoj suknji (brat joj je nedavno poginuo u proboju na Pasjem vrhu), nesvjesno se pomaknuo na mjestu; sve što je u tom trenutku vidio, kao i uvijek kad bi ih s ovog mjesta gledao, želio je zadržati u sebi; žena je s dugačke razapete žice u šljiviku iza kuće upravo skidala bijelo rublje, dječaci su, otprilike iste visine, trčali oko kuće i glasno se nadvikivali. Čim je žena do vrha

rubljem napunila korito, stavila ga na rame, zazvala je dječake; oni su odmah dotrčali: njemu se na tren učini da to žena i dječaci u kuću unose pokojnika pa je brzim pokretom glave otresao crne misli. Jače se zagledao prema dječacima; žena ih je pratila i nešto nerazumljivo za njima vikala. Vjerojatno ih je, pomisli, upozoravala da se ne spotaknu o visoki kućni prag, o koji je i on kao dijete nekoliko puta zapeo, pao, razbio koljena, a jednom mu se od toga praga rascvao i nos. Nakon što je dvorište opet opustjelo, na njemu su se jedino zadržale debele sjene kuće i lipe koja je rasla tik uz kuću, on u prsima osjeti bolnu samoću: u svemu oko sebe osjećao je prisutnost te samoće, u lišću, drveću, oblacima, muhi koja mu je ponovno zujala oko glave, praveći zamršene osmice kao da nekome daje tajne znakove, pa ju je naglim udarcem dlana zgnječio na ramenu.

Ležao je na deki koja je zadnjih dana upila vonj trula lišća i vlažne zemlje: ispod gustih obrva najčešće je promatrao selo pa izmiješanu šumu iznad

glave, primjećujući na njoj svaki put sve manje boja. Ponekad bi krajičkom oka zirnuo u blještavu kuglu sunca, računajući pogledom vrijeme koje mu nikad sporije nije protjecalo: stalno je ležao na tome jednom mjestu, čuteći u nosu oštar miris otopljene smole, a počelo ga je nervirati sve što se oko njega kretalo: Sunce, vjetar, ptice koje svojim krilatim zvukovima često prelijeću nisko iznad šume.

Kad je popodnevno sunce najzad zašlo za tamne oblake, uzeo je pušku, utisnuo kundak od orahovine u desno rame pa piljio u selo preko mušice nišana; oni su se ponovno pojavili, tražili, razgovarali sa seljanima – sve ih je vrijeme držao na puškometu; na jagodici prsta osjećao je puls okidača, nije mislio pucati, bila bi to najobičnija glupost, ali ovako mu je, u uštímavanju tijela s nišanom brže prolazilo vrijeme. Predvečer je pak još jače naćulio uši; bio je radostan jer je znao da će svakog trenu doći, donijeti mu nove vijesti, hranu, vodu. Osluškivao je kroz tišinu i polumrak njezine korake, mogao bi ih razdvo-

jiti od tisuću drugih koraka; hodala je oprezno kao srna, zastajkivala kao da o nečemu razmišlja, pa bi naglo nastavila. Jedva je čekao da je zagrlji; još da su s njom, kojim slučajem, i djeca, ali, pomisli, bolje da djeca još ništa ne znaju; vidjet će se s njima kad za to dođe vrijeme.

Izronila je polako iz gustiša: na nogama je imala opanke od ovčje kože, a preko crne jednostavne haljine zabačenu pastirsku torbicu s plavim i crvenim kitama. Nakratko se osvrnula, tijelom joj je prošao kratak uzdah, došla je do njega, spustila se na gola koljena pa šapnula kroz poludah: „Eto mene“, i odmah počela vaditi iz torbice: odlomljeni kruh, hrskav i žut kao sunce koje je upravo zašlo za brdo, komad sira, dva oguljena kuhana jaja, izvukla opletenu bocu vode, začepljenu komadom klipa od kukuruza. „Jel vi imate?“ upitao je. „Nemoj da oni budeu gladni.“ Ona zavrti glavom i, prije nego što je završila zadnji pokret, protisne: „Nisu oni nikad bili gladni.“ On je kimnuo i počeo jesti, pokušava-

jući rukom ugurati što više u usta. „Ča ima doli?“ žvakao je, gledao okrajak kruha u ruci i, ne čekajući odgovor, dohvatio čuturicu, izlio iz nje nekoliko kapi na zemlju, počeo ulijevati novu, svježvu vodu pa piti, klokoćući i protjerujući njome hranu. Žena je duboko udahнула i rekla, popunjavajući kratkim uzdisajima pukotine u svojim riječima: „Tražidu te, svaki dan vas tražidu, sve su po selu živo prekopali.“ On bez razloga protrese nekoliko puta bocu s vodom i reče: „Možedu mi stavit soli na rep.“ Ponovno je otpio gutljaj, zatvorio vijčanim čepom čuturicu, a žena mu je s rukava skinula suhi čičak i jedva čujno rekla, sad nekim glasom spletenim od više glasova, kao da ne misli samo ona tako: „Ja sam mislila da se ti predaš i da im kažeš da ti nisi niš kriv.“ On najprije dlanom obriše mokra usta, nakašlje se, osluškujući njezino utišano disanje, onda reče, a pogled prema selu spoji mu načas obrve: „Ja ću se predat kad za to dođe vrime, a ne kad oni to oćedu!“ Na koncu, kada je sve pojeo, potražio je jagodicama prstiju po travi mrvice kruha i sira, halapljivo ih ubacivao u usta;

približio se ženi, zagrlio je, pogladio po kosi svezanoj u crni rep koji joj je padao niz čvrsta leđa; neko vrijeme držao je glavu prislonjenu uz njezinu, osjećajući uzduž linije kičme neku čudnu opuštenost, kao onda kada bi kao dječak s majkom čuvao u šumi stoku, stavio joj glavu u krilo, a ona bi mu prstima po kosi trijebila uši. „Predat ću se za dva-tri miseca, a ne sad kad je krv još vruća“, rekao je, uspravio se u sjedeći položaj i počeo nanovo prelijevati vodu iz boce u čaturicu. „Nego, jesi ti gotova?“ Začepio je bocu pa odmah naglo i čaturicu. „Još malo“, rekla je, a on u sebi ponovi te njezine riječi. „Mijo“, dodala je, „ti misliš da će sve ovo dobro završit?“ „Ne može drugačije nego dobro“, reče on, namještajući tijelo u neki novi položaj i gledajući joj visoko iznad glave u već poprilično mračnu šumu, kao da joj time daje znak da polako krene natrag. Ona ga iznenada zagrlila i privijela se čvrsto uz njega. „Ajde, odi sad“, pogladi je po leđima pa polako legne pored puške, „i pazi na dicu“, reče osjećajući kako mu je kod riječi „dica“ nešto u grlu lagano zapelo.

Kad mu je posve nestala s vidika promičući između drveća kao sjena, on počne misliti na to što će reći jednog dana ako se bude predao (sklopi oči da bi lakše o tome mogao razmišljati); ta reći će im bez ustezanja sve kako je i bilo, da je počelo s onom proslavom, kada se na pozornicu u gradiću G. popeo govornik s cilindrom (prvi je put u životu vidio takav šešir) pa rekao (još pamti te tri njegove hrapave rečenice): „Svakog onog koji ugrozi opstanak naše države stići će smrtna kazna“, zatim, „Oni su opasnost za našu budućnost“, pa na koncu (njima je neće ni spominjati): „Komunizam, to je kad brat jebe sestru.“ Ako oni misle da je kriv što je vjerovao tom učenom čovjeku, a on misli da nije, jer nikoga nije ni zaklao ni ubio, osim možda kada je pucao u one koji su u njega pucali, a rat je bio, u ratu se puca, neka mu, ako hoće, pošteno sude, on će svoje odrobijati; samo da se što prije vrati svojoj djeci i ženi; škrtoj zemlji, jer on druge zemlje nema; vratio se iz ležećeg položaja u sjedeći pa naglo nekamo, ne zna ni sam kamo, podignuo pogled: zatim je počeo pun

nespokoja navlačiti vojnički kaput, samo da više ne misli ni na što; kopčao je nasumce jednorednu mesinganu dugmad odozdo prema gore, jedva ju je doveo u red: na kraju je na vojničkoj košulji popravio kragnu: uto mu se sa slikom – gdje sa sjekirom na ramenu i visokim, plećatim sinovima koji veselo pjevajući hodaju iza njega – iznenada pojavi dobro raspoloženje pa odahne, ma sve će biti u redu. Jednom ću, pomisli buljeći u blatnjavi rukav, pomiren s oklopljenim kukcem koji je već dugo trčkarao po njemu – a tako može biti pomiren i s onima protiv kojih se u ratu borio – o svemu ovome pričati pored vatre svojim unucima.

Noć je i dalje bila puna mjesečine, uzeo je pušku i protegnuo noge; obli mu je Mjesec stalno poput svevideća oka pratio oprezne korake: jako je dobro poznao ovaj teren, svaku i najmanju stazu u šumi, svako drvo, kamen. Ovdje je nekoć kao dječak godinama čuvao goveda. Zakoračio je na livadu, neko vrijeme hodao oko grma lijeske, puna noćne svježine,

i brao lješnjake. Još je skoro dva sata lunjao po tom šipražju, otkidao grozdove lješnjaka, onda je džepova nadutih od plodova, krenuo natrag. Ni pored jednog stabla nije prošao a da se u njega nije dobro zagledao; činilo mu se da svako to drvo učas može oživjeti i ščepati ga za vrat. Kad se – i dalje osjećajući na leđima pogled mnogooke šume – brzo vratio u svoj log, uvio se u deku, podignuo ovratnik, osluškujući u daljini čegrtanje pušaka pa huk sove koji je još više zgusnuo mrak. One su puške u međuvremenu umuknule, ali počelo je grmjeti, upravo je negdje duboko u šumi udario grom: strepio je da ne počne kiša: mokat bi teško izdržao još nekoliko dana; morao bi otići u obližnju pećinu, ali nije bio siguran da je oni svakodnevno ne pretražuju: za nju zna gotovo svako i najmanje dijete u ovome kraju. Namjestio je pored sebe pušku i razmišljao gdje da je ostavi kad se bude spustio u skrovište: dolje će mu biti, mislio je, dovoljan pištolj s punim šaržerom, puška bi mu samo smetala. Munje su dalje sijevale: svjetlost i mrak izmjenjuju mu se u jednome jedinom pogledu.

Ujutro ga je omamljena od sna probudio pjev ptica, zdesna je čuo pastire kako glasno gone ovce na ispašu, njihove glasove promukle od stalna vikanja, pa zvukove brušenja kose kako se sve glasnije nadovezuju jedan na drugi; onda lijevo od sebe kako obližnjim šumskim putem nečiji volovi vuku kola s drvenim kotačima obloženim željezom; melju pod sobom kamenje. Zatim mu negdje iz tih zvukova, više nego iz vlastite glave, dođe uspomena na pokojna oca; jednom su s volovima po ovom istom žljebastom putu, punom oštra kamenja, majka, otac i on na kolima vozili nasječena bukova drva, a Mrkonji je papak bio tako izranjavan da je otac skinuo obje svoje vunene čarape i navukao ih volu na tu bolnu i šepavu zadnju nogu.

Dok je iz dlana polako zobao lješnjake, pozornost mu je privuklo povremeno štektanje mitraljeza: dolazilo je s druge strane sela, iza trbuha gole planine čiji se blijedi vrh i danju uvijek jedva nazirao; kršio je pod zubima lješnjake i pogledom prelazio preko

sela: sad nije bilo vojnika koji su tu svakodnevno krstarili, iako su, ruku na srce, mogli u selo banuti svaki tren. Bojao se da ne počnu vršljati po šumi oko sela, vjerovao je da će se i to jednog dana dogoditi; pogledao je u kupolu neba: sivi oblaci opet su podjarivali kišu; nekoliko je puta sijevnulo, ognjene pruge natjeravale su se svako malo jedna za drugom po nebu. Zatim je sve opet naglo utihnulo: ugasilo se. Jedino je po nebu šestarao kobac, jasan naspram neba, kao da ne smije taj svoj let nikada privesti kraju; on gleda za kopcem pa uz dubok uzdah pomisli: eh, da su meni, prijatelju, ta tvoja krila. Onda zadovoljno i sa zahvalnošću pogleda u nebo koje mu je danima išlo naruku i reče sebi u bradu: „Ma nema danas od kiše niš.“

Tamo gdje je sada zurio nebo je bilo sasvim koso; bar da može nekako niz tu kosinu brže protjerati vrijeme. Jeo je lješnjake, pljuvao oko sebe sitne ljuspice, a između svakog zalogaja opet mu se gomilalo vrijeme; novi usredotočeni pogled u vitke grane,

rijetko lišće koje je bilo u stalnu pokretu kao da je u nedoumici ostati ili pasti, pa u jedan list koji je lelujavu padao i ostavljao iza sebe ogoljelu granu – sve to izazva u njemu ljutnju na ženu. „Kuju pičku materinu više čeka!“ reče u sebi. Nedugo zatim, kad se primirio, pogledom je pratio pčelu, zujala je oko cvjetnih šešira; onda je gledao u pticu koja je najprije pjevala na grani, pa sletjela i na kamenu brusila svoj žuti kljun, zatim čašicu cvijeta u kojoj je gorjelo sunce – kao neka točka iz koje se svaki čas ima izroditi novi dan. Nakon nekog vremena opet mu se činilo da je sve na ovome svijetu zaustavljeno u pokretu, čak i njegovo srce: ležao je i satima pogledom popunjavao prazninu dana. Onda je opet počeo piljiti u svilena opnokrilca koji je letio sam oko sebe, kao da je više tjeran vjetrom nego voljom; u jednom trenutku lagano je palcem dodirnuo skakavca koji je tako daleko odskočio da je narušio sve zakone prirode, a to ga je opet iznerviralo; jer, kako kukac nešto može, a čovjek ne može; žmirio je i malo poslije počeo zvukove oko sebe raspoznavati samo po da-

leku sjećanju; onda je nekoliko puta bijesno udario dlanom po debelim naslagama lišća, i svaki put bi neka ptica, zvukom nalik šumu zavjese, izletjela iz grmlja; oko mu je okrznula neka brza mušica, tako da uopće nije primijetio kad je uletjela; pritisne dlan na oba oka, a slika mu se načas spoji i preokrene: ugleda sebe, ženu, djecu, kako svi zajedno sretni sjede za stolom i vade grah iz suhih mahuna; sve onako kako je on nekoć radio sa svojim roditeljima.

Žmirio je i štedeći pogled stalno mijenjao položaj: okretao se, trzao, zatezao mišiće na rukama, nogama, licu; opet žmirio, jer je tako mnogo jasnije vidio (ništa mu ne može pobjeći iz sjećanja), prebirao prstima po lišću, mrvio ga; u glavi mu je zveketalo žito, kojeg u polju uopće nije bilo; iznad glave naginjalo mu se drveće bez boje i puno tužna uzdaha, kao da suosjeća s njim; potom je, naglo pogledavši, povezao daleki odjek topa i krik ptice koja je upravo prhnula iznad njega; okrenuo se na leđa, ugurao ruke pod glavu, zagledan u daleke, maglene visine.

Povremeno se pridruživao novim umnoženim krikovima šiljastih ptica koje su izlijetale iz golih krošnji, letjele gore-dolje (svaka je imala svoju putanju), lijevo-desno, kao da žele izmjeriti nebo; sad mu se pak s osjećajem kao da ima vrućicu, ali nasreću nije imao (opipao je čelo), sve oko njega opet činilo previše ubrzanim; nebo se urušavalo u visinu; vjetar je urlao i sve oko sebe brzo zaboravljao; pomisli sa strahom, osluškujući taj podivljali huk, kako su mu za samo nekoliko dana, za samo nekoliko sati, minuta, djeca postala odrasli ljudi pa ih više neće moći prepoznati.

Trgnuo se (još uvijek nije vjerovao), a jabučica u vratu mu je zaigrala; zurio je u široku, bijelu platu ovješenu na plot od suhih kolaca – to je bio dogovoreni znak – zatim je s puškom i naprtnjačom na leđima otpuzao do obližnjega kamenjara, pronašao oveću pukotinu, ugurao unutra pušku i municiju, pa na taj kameni usjek nabacao trave, zemlje, kamenja i paprati, onim redom kako mu je što dolazilo pod